

PODPORA STUDENTŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH V ČESKÉ REPUBLICE A RAKOUSKU

Jiří Votava

1. ÚVOD

Změny v české společnosti po roce 1989 otevřely cestu pro začlenění žáků s postižením do hlavního proudu vzdělávání a zvětšily šance na jejich školní integraci. Dorůstá nová generace, která ukončuje ve větší míře vyšší sekundární stupeň vzdělávání a míří k dalšímu studiu. Otázkou je, jak jsou připravené vysoké školy nejen po stránce materiálně-technické, ale především po stránce personální a organizační.

Předkládaná práce vychází ze zkušeností, které autor získal během inspirativní studijní cesty v rámci projektu Leonardo v březnu 2008, během které byla navštívena různá poradenská centra pro studenty se speciálními vzdělávacími potřebami na rakouských univerzitách. Text vychází také z dřívějších zkušeností a materiálů, které autor k této problematice shromáždil a publikoval. Jedním z motivů je dlouhodobý zájem autora o problematiku vzdělávání žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen SVP) v České republice i Evropě. O důležitosti i aktuálnosti tématu svědčí mimo jiné rostoucí zájem studentů se SVP pokračovat ve studiu na terciární úrovni¹, rostoucí povědomí vysokých škol o této problematice a snaha vedení škol zaručit rovné příležitosti ve vzdělávání všem studentům². V souvislosti se SVP se otevírá velmi citlivá otázka, jaká má být nová role a poslání institucí na terciární úrovni vzdělávání.

¹ Viz publikace *Informace pro studenty se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově v Praze* z let 2003, 2004, 2005, 2006 a 2007.

² Rostou výdaje spojené s úpravou prostředí vysokých škol. Zájem odborné veřejnosti byl potvrzen také uskutečněním již dvou konferencí o problematice studentů se SVP ve vysokoškolském studiu, které proběhly v letech 2006 a 2007 na Technické univerzitě v Liberci.

2. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY ŠKOLSKÉ SOUSTAVY RAKOUSKA A ČESKÉ REPUBLIKY

Českou republiku a Rakousko spojuje dlouhé období společného vývoje, příslušnost k regionu střední Evropy a celková socio-kulturní blízkost. Některé základní údaje o obou zemích přináší následující tabulka.

Tabulka 1 Základní informace o České republice a Rakousku		
Ukazatel	Česká republika	Rakousko
Rozloha (čtverečních kilometrů)	78 864	83 858
Počet obyvatel (v milionech)	10,2	8,1
HDP na jednoho obyvatele (v dolarech) ^a	18 643	32 520
HDI ^b	86,8	93,4
Výdaje na vzdělávání (v % HDP) ^c	4,4	5,8

a) Údaje za rok 2004 podle *Education at a Glance – OECD Indicators 2006*.
 b) HDI (Human development index) je statistický údaj, který kombinuje gramotnost dospělé populace, věk dožití a výši příjmů obyvatel.
 c) Údaje za rok 2004 z *Pocket World in Figures*.

Rakousko je parlamentní demokracií spolkového typu. Legislativní moc je v rukou dvoukomorového parlamentu („Bundesrat“ a „Nationalrat“) a parlamentů spolkových republik („Landtage“)³. Výkonná moc je rozdělena do několika úrovní od spolkové vlády,

³ Viz Eurybase: *The Education System in Austria (2005/06)* a dále *National summary sheets on education systems in Europe and ongoing reforms*.

přes jednotlivé spolkové země až k obcím. Populace Rakouska vykazuje některé podobné charakteristiky s ČR – především klesající porodnost a celkové stárnutí populace (podíl osob starších 60ti let je 22 %). Rakousko je členem Evropské unie a Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD).

*Altrichter a Posch*⁴ upozorňují, že pro vývoj rakouského vzdělávacího systému po druhé světové válce byla určující diskuse mezi zastánci a odpůrci vnější diferenciaci na nižším sekundárním stupni vzdělávání. Především sociální demokraté požadovali zavedení jednotné povinné školy pro žáky ve věku 10 až 14 let. Tato otázka byla nakonec opomenuta ve školském zákoně z roku 1962 a pro systém zůstalo i dále typické rozdělení vzdělávací trajektorie na akademickou, směřující ke studiu na univerzitě, a na odborné profesní vzdělávání. Je však třeba konstatovat, že během dalšího vývoje se vzdělávací příležitosti vyrovnávaly a dnes není selektování žáků v systému tak markantní jako v sousední Německé spolkové republice.

Povinné vzdělávání pokrývá v Rakousku věkové rozpětí 6–15 let. Většina žáků navštěvuje veřejné školy, pouze 8 % školy soukromé, které jsou převážně zřizovány církvemi. Pro děti, které dosáhly šesti let, ale nejsou dostatečně připravené a zralé pro školní výuku, existuje možnost navštěvovat předškolní třídu („Vorschulstufe“). Úroveň ISCED1 reprezentuje první stupeň základní školy („Volksschule“) rozdělený do čtyř postupových ročníků.

Na počátku nižšího sekundárního vzdělávání se dělí vzdělávací cesty na dva proudy – na druhý stupeň základní školy („Hauptschule“, v českých překladech také jako hlavní škola)⁵ a osmileté všeobecně vzdělávací školy obecně označované jako gymnázia („Allgemeinbildende Höhere Schule“, obdoba nižšího stupně osmiletých gymnázií v ČR). Zatímco podmínkou přijetí na první jmenovaný typ je ukončení posledního ročníku „Volksschule“, pro přijetí na druhý typ je požadována určitá úroveň klasifikace z německého jazyka, čtení a matematiky a výborné závěrečné hodnocení.

Vyšší sekundární stupeň je v Rakousku velmi rozmanitý. Pro zjednodušení zde upozorníme pouze na několik zajímavých momentů. Žáci, kteří neabsolvují poslední (devátý) ročník povinné školní docházky v gymnáziu ani některém typu střední odborné školy (např. „Berufsbildende mittlere Schule“, „Bildungsanstalten für Kindergärtnerpädagogik/ Sozialpädagogik“), mohou přejít do jednorocní polytechniky („Polytechnische Schule“), jejímž posláním je doplnit základy všeobecného vzdělání, rozvíjet společný základ pro následující odborné vzdělávání a nabídnout žákům profesní poradenství při volbě dalšího studia. Střední školy, které připravují přímo na výkon povolání převážně v dělnických profesích, jsou organizovány v duálním systému – část výuky probíhá v školském zařízení a je střídána s praxí realizovanou přímo na pracovišti. Na úrovni ISCED 3 stojí samostatně střední zemědělské a lesnické školy (jsou v gesci ministerstva zemědělství).

V rakouském školském systému mají tradiční pozici speciální školy („Sonderschule“)⁶. Vznik prvních speciálních škol spadá do období kolem počátku 19. století, ve kterém se především představitelé filantropismu podíleli na zakládání škol pro neslyšící, nevidomé, tělesně či mentálně postižené. Segregované speciální školství převládalo až do poloviny 80. let 20. století. V tomto období začali především rodiče dětí požadovat uplatnění rovných práv a rovný přístup ke vzdělání. Z této iniciativy („zdola“) začaly mateřské a základní školy („Volksschule“) přijímat jednotlivé žáky s postižením. Teprve později se záměr integrovat prosadil i legislativně. Některé prameny uvádějí, že v rámci povinné školní docházky je dnes v Rakousku integrováno do běžných škol 50 % žáků se SVP.

3. TERCÍÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V RAKOUSKU A ČESKÉ REPUBLICCE

Terciární úroveň vzdělávání budeme níže chápat v souladu s Klasifikací vzdělávacích programů ISCED-97⁷ jako studijní programy, které mají obsah na vyšší

⁴ ALTRICHTER, R.; POSCH, P. Austria in POSTLETHWAITE, T. N. *International Encyclopedia of National Systems of Education*.

⁵ *Vzdělávací cesty v Rakousku*. Praha: Ústav školských informací, 1989.

⁶ V souladu se soudobou českou terminologií dáváme přednost termínu speciální škola před termínem zvláštní škola.

⁷ *Klasifikace vzdělávacích programů*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2003.

úrovni než programy úrovně 3 a 4 a „...které jsou založeny převážně teoreticky a jsou koncipovány tak, aby poskytovaly dostatečné kvalifikace pro vstup do vědecko-výzkumných studijních programů a k profesím s vysokými kvalifikačními požadavky“⁸ (ISCED 5A) a programy, které jsou zaměřené více prakticky, odborně a profesně (ISCED 5B).

Terciární vzdělávání je v Rakousku velmi rozmanité. Vzhledem k tomu, že jednotlivé typy škol jsou dostatečně popsány v jiných dostupných dokumentech, obsahuje následující přehled pouze základní výběr institucí. Z téhož důvodu nejsou rozlišeny kurzy na krátké, střední a dlouhé. Ke stupni 5B patří například:

- Školy pro učitele všeobecně vzdělávacích předmětů, odborných předmětů, odborné přípravy a pro přípravu učitelů pro lesnické a zemědělské obory („Akademien“)
- Kurzy pro učitele odborného výcviku („Meisterausbildung“)
- Kurzy odborného profesního vzdělávání (Kollegs)
- Alespoň dvouleté profesně orientované kurzy probíhající na vysokoškolských institucích („Universitätslehrgänge“)
- Školy pro zdravotnické obory a sociální práci („Akademien für Gesundheitswesen, für Sozialpädagogik“)

K stupni 5 a náleží především

- Studium na vysoké škole ukončené titulem „Magister“, „Diplomingenieur“ nebo „Doktor“ („Universitäten“, zpravidla dlouhé studium podle starých studijních řádů)
- Vysokoškolské vzdělávání ukončené titulem „Magister“ nebo „Diplomingenieur“ realizované na odborných vysokých školách („Fachhochschule“, „Fachhochstudium“)⁹

Pro organizaci rakouského systému je také typické, že pro jednotlivé typy institucí existují samostatné legislativní předpisy – jedná se především o předpisy pro univerzity (autor bude nadále čerpat především ze Zákona o univerzitách)¹⁰, pro odborné vysoké školy a pedagogické akademie.

Pro vstup na univerzity v Rakousku je požadováno dosažení tzv. „Allgemeine Universitätsreife“, tedy zpravidla maturitní zkoušky („Reifeprüfung“), u jiných institucí také zkoušky spojené s ukončením středního odborného vzdělávání („besondere Universitätsreife“). Uchazeči, kteří nejsou absolventy všeobecně vzdělávacích středních škol, mohou složit přijímací zkoušky („Studienberechtigungsprüfung“). Od roku 1997 lze vstoupit na univerzity i se závěrečnou zkouškou ze středních odborných škol („Berufsberechtigungsprüfung“). Odborné vysoké školy požadují také přijímací zkoušku, umělecké akademie zkoušky talentové. Pro cizince může být požadována zkouška z německého jazyka.

Univerzity mohou od roku 1999 nabízet v souladu s Boloňskou deklarací dvoustupňové vzdělávací programy, odborné vysoké školy mají stejné oprávnění od roku 2003. Ve školním roce 2004/05 však vyhovovalo tomuto požadavku v průměru 25 % studijních programů, v případě odborných vysokých škol necelých 5 %. Od roku 1999 je povinně zaveden kreditní systém ECTS. Jak dále uvádí dokument Eurydice¹¹, v rakouském vysokém školství byl zahájen pro naše poměry jistě inspirativní proces k zavedení národního systému zajišťování kvality. Byla založena národní agentura pro zjišťování kvality, na jejíž činnosti se podílí například Rakouská konference rektorů, Rakouská konference odborných vysokých škol, Spolkové ministerstvo školství a Rakouská studentská unie.

Podíl osob, které vstupují do terciárního vzdělávání, byl v roce 2004 podobný (Rakousko 37 %, ČR 38 %), české školy ale zaznamenaly větší nárůst studentů ve srovnání s rokem 2000 (tehdy Rakousko 33 %, ČR 25 %). **Celkově je podíl studujících v obou systémech hluboko pod průměrem zemí OECD.** Ná-

používáme označení odborná vysoká škola.

⁸ Op. cit. s. 28.

¹⁰ Universitätsgesetz 2002.

⁹ V některých českých pramenech se objevuje ne zcela přesný překlad pojmu „Fachhochschule“ jako vyšší odborná škola. Zde

¹¹ Zaostřeno na strukturu vysokého školství, s. 43 a dále

Tabulka 2.
Srovnání počtu studentů na terciárním stupni

	Česká republika	Rakousko
Počet obyvatel (v milionech)	10,2	8,1
Počet studentů vysokých škol v akademickém roce 2005/06 v tisících	301 ^a	233 ^b
podíl na populaci země v %	3	3
Počet studentů cizinců	21 769	45 132
podíl v % ze všech studentů	7	19
a) Dohromady studenti vysokých škol programů ISCED 5 a 6.		
b) Dohromady studenti univerzit a „Fachhochschulen“ včetně doktorských studijních programů.		

růst počtu studujících v terciární úrovni od roku 1995 je v Čechách ještě markantnější (**téměř zdvojnásobení podílu studujících**) než v Rakousku.¹²

Rozdělení institucí podle zřizovatelů je rovněž více méně podobné – na úrovni 5B navštěvuje v Rakousku 69 % procent studentů veřejné školy, v ČR je to 68 %, na úrovni 5A je to v Rakousku 90 % a v ČR 95 %. **Podíl absolventů** (graduation rates, překládáno též jako míra dokončování terciárního vzdělávání) na úrovni 5A k roku 2004 činil v Rakousku i České republice shodně necelých 20 %, na úrovni 5B v Rakousku 7 %, v ČR 5 %. Nejčastěji je studium ukončováno v programech dlouhých 5 až 6 roků. **Míra přežití v terciárním vzdělávání** typu a (tj. procento těch, kteří studia ukončí) je v obou případech 65 % (průměr OECD 70 %). Důvodem pro nižší hodnotu této statistiky může být fakt, že míra přežití je obecně vyšší v zemích, kde převažují krátké (3 až 5leté) studijní programy.

¹² *Education at a Glance – OECD Indicators 2006*, indikátory C 2.1b a C 2.2.

Vzhledem k tématu celé práce **je dále užíván společný termín vysoká škola, případně student vysoké školy nebo studium na vysoké škole** pro celou terciární sféru.

4. PROBLEMATIKA OSOB SE SVP NA VYSOKÉ ŠKOLE

Terminologická poznámka¹³

Problematika studentů se speciálními vzdělávacími potřebami na vysokých školách není v současné době uspokojivě popsána ani na rakouské, ani na české straně. Na počátku je nezbytné vyjasnit několik základních terminologických otázek.

Speciální pedagogika se tradičně zabývá žáky (jedinci, studenty), kteří potřebují pro zvládnutí úkolů spojených s procesem edukace zvláštní podporu ve srovnání s jedinci většinové populace (tzv. mainstream, hlavní proud). Zpravidla jsou v této kategorii jedinci, jejichž odlišnost výrazně mění podmínky a možnosti učení, tedy především jedinci s postižením, ale také s mimořádným nadáním. V mezinárodním kontextu se ustálil termín speciální vzdělávací potřeby¹⁴ a obor dostal nové označení, v zahraničí dnes běžné „Special need education“. Český Pedagogický slovník uvádí, že speciální vzdělávací potřeby vznikají u žáků a studentů se zdravotním postižením, s mimořádným nadáním, u dětí a dospělých z rodin imigrantů, etnických a jazykových menšin¹⁵.

Někteří upozorňují na to, že pojem speciální vzdělávací potřeby je příliš vágní a těžko se přesněji vymezuje. Paralelně se užívá i termínů „Students with disabilities, difficulties and disadvantages“. Tuto terminologii reflektuje i český školský zákon č. 561/2004 Sb., který uvádí termíny žák se zdravotním postižením, žák se zdravotním znevýhodněním a žák se sociálním znevýhodněním.

¹³ Reflexe terminologie je na místě, většina zahraničních srovnávacích studií naráží právě na úskalí rozdílného pojetí speciálních vzdělávacích potřeb.

¹⁴ Podrobněji například v dokumentu *Understanding and Responding to Children's Needs in Inclusive Classroom*.

¹⁵ PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*.

Britské publikace ze 70. let 20. století upozorňovaly,¹⁶ že v průměru 15 až 20 % žáků bude mít v průběhu vzdělávání některé SVP. Speciálně pedagogická teorie i praxe akcentuje převážně problematiku žáků od preprimární po sekundární úroveň školství, terciární sféra zůstávala až dosud v pozadí. Nedostatek zájmu může pramenit ze skutečnosti, že terciární vzdělávání není povinné a vždy bylo chápáno jako elitní záležitost¹⁷. Studie OECD však upozorňuje na rostoucí počty začleněných studentů se SVP například ve Švédsku, Kanadě nebo Francii.

Student se SVP na vysoké škole

Vzhledem k tomu, že neexistuje centrální evidence ani výsledky plošných výzkumů, lze k odhadu zastoupení studentů se SVP na vysokých školách použít pouze dílčí statistiky jednotlivých vysokých škol. Příkladem v České republice jsou publikované materiály Univerzity Karlovy v Praze (UK)¹⁸, podle kterých bylo zapsáno v akademickém roce 2004/2005 celkem 146 studentů se SVP, což bylo 0,31 % všech zapsaných¹⁹. Ve skupině studentů se SVP na UK bylo nejvíce osob s pohybovým postižením (37 %), dále se zrakovým postižením (35 %), sluchovým postižením (17 %) a ostatními typy postižení (11 %). Tento statistický údaj zkrsluje realitu, a to ze dvou důvodů. Zaprvé, na mnohých jiných vysokých školách je zastoupení této skupiny studentů výrazně nižší než na Karlově univerzitě²⁰. Zadruhé musíme počítat s faktem, že

do statistiky nejsou započítáni studenti, kteří nedeclarovali své SVP, například studenti se specifickými poruchami učení, studenti zdravotně oslabení nebo osoby sociálně znevýhodněné.

K dispozici jsou i zahraniční údaje z výzkumu, který provádělo na 35 světových univerzitách UNESCO v letech 1992 až 1999. Ze zmíněného počtu institucí uvedlo přítomnost studentů se SVP jen 23, u nich se zastoupení pohybovalo nejčastěji v rozmezí do 0,4 %²¹. Ve Finsku bylo v roce 1999 mezi 130 000 studenty 690 osob s postižením, z toho 61 % spadalo do kategorie „jiná postižení“ (například diabetes, poruchy příjmu potravy), 19 % bylo studentů s dětskou mozkovou obrnou, 17 % se zrakovým a 3 % se sluchovým postižením. Nejvíce studentů s postižením studovalo sociální a humanitní obory a právo²².

Jiný pohled reprezentují anglosaské státy, kde bývá zohledňováno širší spektrum SVP, a tím v průzkumech vychází i větší zastoupení studentů s postižením na vysokých školách. Někteří autoři²³ podporují inkluzivní pojetí vysokoškolského vzdělávání, ve kterém by měla ustupovat kompetitivnost a zároveň by se měl otevírat prostor pro podporu a vzájemné obohacování mezi všemi členy akademické komunity. Zmínění autoři zdůrazňují prosazování rovných příležitostí ve vzdělávání a nutnost podpořit přechod studentů se širokým spektrem SVP ze sekundárního na terciární stupeň. Britští autoři obecně referují o vyšším zastoupení studentů se SVP. V případové studii, kterou provedli britští výzkumníci, bylo zastoupení studentů se SVP stanoveno na 3,8 %²⁴, jiná práce popisuje situaci v prvních ročních univerzit ve Skotsku a Anglii s podobným výsledkem – 3,9 % studentů se SVP²⁵. Musíme zde ještě jednou zopakovat, že se jedná o jiný model, kde jsou zohledněny jak specifické poruchy

¹⁶ WARNOCK in *Inclusive Education at Work*.

¹⁷ Viz *Disability in Higher Education*, s. 8

¹⁸ *Informace pro studenty se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově v Praze*.

¹⁹ Velmi podobný výsledek (0,31 %) uvádí výzkumná zpráva OECD pro Francii, naproti tomu v provincii Ontario je evidováno studentů se SVP daleko více (8,9 %); data jen potvrzují nesjednocení kategorie studentů se SVP – viz *Disability in Higher Education*, s. 15 a níže.

²⁰ Lze konstatovat, že v Čechách existuje několik vysokých škol, které byly průkopníky v integraci studentů se SVP. Jsou to univerzity s velkým počtem studentů a studijních oborů – vedle Univerzity Karlovy v Praze například České vysoké učení technické v Praze, Masarykova univerzita a Univerzita Palackého v Olomouci. Situace se ale v posledních letech bouřlivě vyvíjí.

²¹ HEGARTY, S. (ed.) *Provision for students with disabilities in higher education*.

²² POUSSU-OLLI, H. *To be a disabled university student in Finland*

²³ Např. HAMPTON a GOSDEN 2004, ECKES a OCHOA 2005.

²⁴ BORLAND, J.; JAMES, S. *The learning experience of students with disabilities in higher education*.

²⁵ TINKLIN, T.; RIDDELL, S.; WILSON, A. *Policy and provision for disabled students in higher education in Scotland and England: the current state of play*

učení (např. *Fullerová* uvádí, že zastoupení dyslektiků ve skupině studentů s postižením je až 35 %) ²⁶ a navíc jsou započítána i mnohá zdravotní znevýhodnění (anglický termín *unseen disability*, který označuje například onemocnění astmatem, diabetem, epilepsií).

5. PŘÍSTUPY KE KOMPARACI PODPORY STUDENTŮ SE SVP

Z hlediska komparace není zvolené téma z mnoha důvodů snadné. Vedle nedostatku podkladových informací na úrovni celých systémů je další komplikací velká rozmanitost a překrývání různých oborů, ze kterých lze informace čerpat (lékařské vědy, sociologie, právo apod.). Existuje mnoho přístupů a strategií, jak problém studovat – například převážně z individuálního a psychologického hlediska, nebo naopak z hlediska struktury a organizace vysoké školy jako celku, z hlediska celé soustavy vysokoškolských institucí nebo zaostřeně na instituci jednu. Dříve, než autor přistoupí k samotné komparaci, rozhodl se provést sumarizaci a analýzu komparativních přístupů, strategií a kritérií. Podporu studentů se SVP na vysokých školách popisují například tyto charakteristiky:

- I **Úrovně systému**, které také zmiňuje např. *Postlethwaite* ²⁷. Ten navrhuje rozdělit srovnávací studie podle toho, jak velkou částí systému se zabývají, konkrétně to může být například katedra nebo institut, fakulta, vysoká škola, skupina vysokých škol, region a regionální správa, stát.
- I **Přístup k vysokoškolskému vzdělávání a dostupnost vysokoškolského vzdělávání** ²⁸. Jedná se především o to, jaké obory na vysokých školách jsou otevřené pro studenty se SVP, případně za jakých podmínek (například potvrzení od lékaře jako součást přihlášky), jaké jsou přijímací podmínky, zda existuje zvláštní přijímací procedura v přípa-

dě osob se SVP, do jaké míry limituje ekonomická a sociální situace jedinců se SVP možnosti jejich studia apod.

- I **Vstupní předpoklady** uchazečů se SVP, především jejich ukončené předchozí vzdělání, typ vyšší sekundární školy (speciální škola / integrace).
- I **Environmentální hledisko**, především fyzické prostředí vysokých škol včetně vybavenosti, dostupnosti, bezbariérovosti. Do této kategorie by také patřilo **ubytování a stravování studentů**, dostupnost některých služeb (např. tlumočnické služby pro neslyšící), speciální technika a technologie (např. ozvučení učeben indukční smyčkou pro osoby s částečnou ztrátou sluchu nebo úprava prostředí pro zrakově postižené studenty). Druhá stránka této kategorie by zahrnovala **sociální a socio-kulturní parametry prostředí** na vysokých školách – postoje studentů bez znevýhodnění a jejich ochota pomoci, práce dobrovolníků, společné aktivity postižených s intaktní studentskou populací.
- I **Typ bariér** na objektivní i subjektivní úrovni. Jak uvádějí některé publikace ²⁹, bariérou může být nejen **způsob financování** ale i postoje managementu vysoké školy (často i v náročných podmínkách při dostatečném osobním nasazení a vůli lze mnoho bariér překonat). Zde by bylo vhodné zmapovat **(nejen) architektonické bariéry** na studovaných institucích (např. přístup a značení pro studenty s pohybovým omezením), ale také **porovnat vývoj stavu bariér** na vysokých školách a **popsat opatření, která byla učiněna** pro jejich odstranění nebo zmírnění. Důležitým kritériem je míra závislosti/nezávislosti jedince se SVP, jeho autonomie a prostor pro vlastní volbu.
- I **Financování podpory studia osob se SVP na vysoké škole** – z jakých zdrojů přicházejí prostředky do systému, jaký je poměr prostředků z veřejných rozpočtů, zda existuje možnost pro vysoké školy žádat o financování podpory centrální instituce, zda sami studenti disponují přímou finanční podporou. Za mimořádně důležité (ale velmi náročné)

²⁶ FULLER, M. *Barriers to learning: a systematic study of the experience of disabled students in one university.*

²⁷ POSTLETHWAITE, T. N. *International Encyclopedia of National Systems of Education.* Elsevir, 1995.

²⁸ Zde vycházíme z definic pojmů, jak jsou uvedeny v Průchově publikaci *Srovnávací pedagogika.*

²⁹ Viz *Disability in Higher Education.*

se zdá srovnat strukturu a efektivitu vynaložených prostředků.

- I **Legislativní rámec** – způsob zakotvení práv studentů se SVP a rovného přístupu k vysokoškolskému vzdělávání, analýza zákonných i podzákonných norem, vymahatelnost práv – a to včetně vnitřních norem institucí.
- I **Organizační úpravy studia** pro osoby se SVP, například úprava délky studia, možnost využívání individuálního vzdělávacího plánu nebo individualizované formy výuky. Důležitá se v posledních letech zdá i otázka **využívání alternativních forem vzdělávání** vzhledem k studiu osob se SVP, především využití forem založených na dalších **nových technologiích (distanční studium a e-learning)**.
- I **Personální a psychosociální hledisko** – předpoklady a připravenost jedince ke studiu, způsoby a postupy při diagnostikování a prokazování SVP, sebepojetí studentů se SVP, jejich očekávání a představy od studia a od podpory.
- I **Způsoby a strategie poradenství** – v širší rovině analýza služeb poradenských, konzultačních a intervenčních, rozdělení poradenství mezi oblast studijní, pedagogickou, speciálně pedagogickou a profesní.
- I **Profesní poradenství a uplatnění absolventů na trhu práce** – tj. přesah systému vysoké školy, přidaná hodnota z hlediska studenta se SVP, jeho další profesní a životní dráha a možnosti uplatnění.
- I **Názory odborníků** v daném regionu nebo zemi na možnosti integrace osob se SVP na vysokých školách, především názory speciálních pedagogů, rehabilitačních pracovníků a terapeutů.
- I **Očekávání, představy a postoje akademických pracovníků** – například jejich představy o nárocích, které s sebou nese integrace studentů se SVP, postoje ke změně stylu pedagogické práce a komunikace apod.
- I **Vztah univerzity k veřejnosti** („public relations“), především způsob a míra prezentace možností studia osob se SVP, zveřejnění nabídky služeb a dostupnost informací (například konzultační

hodiny pověřených osob). Zde stojí za inspiraci porovnávat služby a možnosti nabízené (deklarované) a skutečně poskytnuté, využité klienty.

- I **Způsob spolupráce mezi univerzitami**, propojení, „sítě“, znalost jiných institucí a služeb, které jsou jimi poskytovány.

V další části práce se text zaměří na deskripci rakouské legislativy, která upravuje studium osob se SVP na vysokých školách, a na popis organizace studijní podpory, včetně poradenských služeb a financování.

6. SITUACE STUDENTŮ SE SVP NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH V RAKOUSKU

Legislativní rámec – Rakousko

Průběh a podmínky studia na vysokých školách v Rakousku upravuje Zákon o vysokých školách, Zákon o odborných vysokých školách („Fachhochschulengesetz“), Zákon o podpoře studentů („Studienförderungsgesetz“) a další zákony. Rozdíl oproti České republice je mimo jiné v tom, že zákonné normy doplňuje přímo vyhláška vztahující se ke studentům s postižením („Verordnung über die Gewährung von Studienbeihilfe an behinderte Studierende“).

Studentem se podle těchto pramenů stává uchazeč, který splní přijímací požadavky („Zulassungsvoraussetzungen“) a je přijat rektorem ke studiu. Student nabývá mnoha práv a povinností. Zákon zaručuje všem studentům rovné podmínky, například mezi pohlavími a mezi skupinami z různého sociálního prostředí. Univerzita má zohlednit požadavky kladené na studenty s postižením („behinderte Studierende“),³⁰ zákon také určuje těmto osobám právo na alternativní způsob zkoušení, pokud to stu-

³⁰ V praxi se objevuje také širší termín zdravotní omezení „gesundheitliche Beeinträchtigung“, pojem speciální vzdělávací potřeby bývá překládán jako „besondere Bedürfnisse“ nebo „Sonderpädagogische Förderbedarf“.

dentovo znevýhodnění vyžaduje, aniž by se omezil rozsah zkoušeného učiva a celkové požadavky.³¹

Z legislativy vyplývá, že studenti se SVP mohou požádat o prodloužení doby studia, a to o jeden semestr v každém studijním cyklu u přesně vymezených lehčích stupňů postižení nebo o polovinu celkové doby studia u studujících s těžším postižením (např. u neslyšících, těžce nedoslýchavých, nevidomých)³² Mohou také získat přímou finanční podporu.

Odborné vysoké školy jsou více otevřené studentům se SVP. Některé studijní programy se přímo zaměřují na uchazeče se znevýhodněním. Tyto instituce nejsou tak prestižní a výlučné, proto se předpokládá, že se v nich studenti se SVP snadněji uplatní.

Studující středoškoláci získávají informace o možnosti pokračovat ve studiu na vysoké škole jednak v rakouských speciálně-pedagogických centrech („Sonderpädagogischen Zentren“), která jsou obvykle zřízena při speciálních školách, nebo u kontaktních osob pro studenty s postižením („Behindertenbeauftragten“) na některých univerzitách. Tyto osoby pomáhají s výběrem studijního programu, informují o možnostech podpory a celkově vytvářejí vhodné studijní podmínky. Jsou tedy nejen poradci, ale i ombudsmeny studentů se SVP.

Zájmy studentů vysokých škol v Rakousku jsou reprezentovány Studentským vysokoškolským spolkem („Hochschülerinnen- und Hochschülerschaft“). Členství v této organizaci je povinné pro všechny řádně zapsané studenty a jeho organizace a poslání se řídí podle samostatného zákona.³³

Legislativní rámec – Česká republika

V České republice platí pro studium na vysokých školách Zákon č. 111/1998 Sb. v posledním znění z roku 2006. Tato norma nezmiňuje výslovně studenty

s postižením³⁴, je v ní obecně definována struktura a organizace studia na vysokých školách, průběh přijímacího řízení, formy studia, pravomoci akademických představitelů i studentů. K právům studentů náleží například vybírat si podle pravidel studijního programu předměty, přednášející, volit či být volen do akademických orgánů a pobírat stipendium univerzity podle platného stipendijního řádu. Na rozdíl od situace v Rakousku není zakotven nárok na jiný přístup při zkoušení, na prodloužení doby studia nebo finanční podporu. Studující se SVP využívají v praxi zdroje, které spadají do sociální sféry – například příspěvky na pomůcky, životní náklady nebo zvýšené náklady spojené se studiem. Vysoké školy financují z vlastních rozpočtů úpravu prostředí a poradenské i speciálně pedagogické služby. Studentům může být přiděleno sociální stipendium. Důležitou součástí financování jsou dotace z Rozvojových programů vyhlášených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, které v posledních letech pokrývají prakticky veškeré požadavky vysokých škol v této oblasti.

Jiná je situace u Zákona č. 561/2004 Sb. (Školský zákon), který jasně vymezuje pojem speciální vzdělávací potřeby a dělí jejich nositele do tří skupin podle stejného klíče, jako je tomu v publikacích OECD.³⁵ Pro studenty vyšších odborných škol tak existují mnohem přesněji vymezené nároky na formu podpory – například prodloužení doby studia, využití materiálů v Braillově písmu, nárok na tlumočnické služby do znakové řeči a využívání alternativních komunikačních prostředků. Ve vyšší odborné škole může být ze zákona zřízena pro studenty se SVP samostatná třída, oddělení nebo pracovní skupina nebo lze zapojit asistenta učitele. V české školní legislativě je zohledněn student se SVP zvýšením normativu a možností snížit počet studentů ve skupině.

Organizace podpory studujících se SVP v Rakousku

Z dostupných pramenů je obtížné vytvořit přesné závěry o počtu studentů s SVP na rakouských vy-

³¹ *Universitätsgesetz 2002, § 59 odst. 12.*

³² *Verordnung BGBl. II Nr. 310/2004.*

³³ *Bundesgesetz über die Vertretung der Studierenden.*

³⁴ V celém zákoně se neobjevuje ani jednou pojem handicapovaný nebo handicap, znevýhodněný nebo postižený (s postižením).

³⁵ Zákon 561/2004, § 16.

Tabulka 3.
Prostředky použité na pomoc handicapovaným a na sociální stipendia ^{a)}

Rok	Pomoc handicapovaným v tis. Kč	Sociální stipendia v tis. Kč ^{b)}
2004	6 522	---
2005	26 145	---
2006	43 378	95 813
2007	63 824	115 319
2008	85 811	122 000

a) Údaje ze zdrojů MŠMT.

b) V případě roku 2008 je uveden odhad vynaložených prostředků na sociální stipendia.

sokých školách. Některé prameny uvádějí³⁶, že 12 % studujících v provedeném průzkumu samo deklarovalo zdravotní obtíže (včetně chronicky nemocných, psychicky nemocných nebo s jinými obtížemi), 1 % všech studujících jsou osoby se zdravotním postižením trvalého charakteru. Tyto výzkumy provádí plošně a opakovaně rakouské Centrum pro studium vysokých škol (Institut für Höhere Studien Wien). Tento typ informací v České republice chybí. Cílem šetření přitom není jen situace studentů s postižením, ale obecně všech studujících. Na základě posledního šetření³⁷ se tato čísla potvrdila – do kategorie studentů s postižením (Behinderung) spadá celkově 0,9 % všech studujících, chronicky nemocných je 12 % a jinak zdravotně oslabených či ohrožených dalších 21 %.

Podpora studentů se SVP na rakouských vysokých školách je součástí širšího celku poradenství a služeb pro všechny studující. Skládá se z přímých forem podpory (finanční příspěvky, odpuštění školného) a nepřímých prostředků sociální podpory³⁸, ke kterým patří sociální a zdravotní pojištění nebo organizační a jiná opatření.

Podpora na vysokých školách není jednotně organizovaná (na úrovni zemí nebo celého státu), každá vysoká škola postupuje nezávisle a podle vlastního uvážení. Ekonomická podpora přichází z několika zdrojů. Jsou to:

- prostředky vysoké školy
- příspěvky spolkových zemí
- příspěvky spolkových institucí (např. ministerstvo sociálních věcí)

Důležitou roli při integraci studentů se SVP hrají kontaktní (pověřené) osoby, které pracují jako koordinátoři služeb. Jde o osoby, na které se může obracet student se SVP. Do této funkce bývají často přijímáni sami postižení. Z této pozice mohou také vyjednávat s vedením instituce o potřebné podpoře pro studenty. Práce kontaktních osob zahrnuje speciálně-pedagogické poradenství, kooperaci s organizacemi postižených, podávání informací, komunikaci s veřejností a koordinaci při odstraňování bariér v prostředí vysoké školy. Některé kontaktní osoby definují své poslání³⁹ také jako provázení studenta po celou dobu studia, nabízí pomoc při sestavování studijního plánu a vyhledávání studijních příležitostí. Podobně jako na českých vysokých školách jsou některé kontaktní osoby souběžně akademičtí pracovníci se zaměřením na speciální pedagogiku, snaží se proto kombinovat poradenské služby, výuku a výzkumné aktivity. Můžeme konstatovat, že pozice kontaktních osob se pohybuje mezi dvěma póly – na jedné straně stojí především informační funkce („rozcestník informací“, poskytování odkazů na jiná pracoviště), na druhé intervenční (služby, poradenství, zajištění pomůcek a adaptace prostředí).

V některých regionech Rakouska vznikla speciální centra, která poskytují služby studentům se SVP. Často jsou specializována určitým směrem (například skenování materiálů pro nevidomé posluchače) a obrací se na ně i studenti z jiných vysokých škol. Mnoho center (např. na univerzitě v Linci) se intenzivně věnuje výzkumu a vývoji v oblasti speciálních pomůcek a technologií.

³⁶ Autor vychází z několika publikovaných výzkumů, které měly širší záběr na sociální situaci studentů a na problematiku studentů se zdravotním znevýhodněním, například WROBLEWSKI a UNGER 2003, nové šetření proběhlo v roce 2006.

³⁷ Wroblewski, A., Unger, M.; Schilder, R. 2006.

³⁸ Eurybase: *The Education System in Austria* (2005/06).

³⁹ Na tomto místě vycházíme jednak z konkrétních zkušeností z některých pracovišť na rakouských vysokých školách, jednak z informací, které jsou dostupné na internetových stránkách jednotlivých vysokých škol, především univerzit.

V celostátním měřítku hraje důležitou roli nestátní zastřešující organizace Uniability, ve které se sdružují pověřené osoby a poradenská střediska. Její poslání spočívá v propagaci myšlenky integrace a v prosazování legislativních úprav.

Organizace podpory studujících se SVP v České republice

Podpora studentů se SVP v ČR nemá jednotná pravidla. Existují pouze příklady jednotlivých vysokých škol a jejich dosavadní praxe. Průkopníky v integraci na terciární úrovni byli jednotliví studenti, kteří díky podpoře rodiny dokázali překonat fyzické i sociální bariéry a absolvovat vysokoškolské studium. Změna nastala v období po roce 1989 a počet studentů se SVP dále stoupá. Podobně jako v Rakousku nejsou k dispozici souborné údaje o studentech vysokých škol se SVP. Obvykle se problematika zužuje na studenty se zdravotním postižením (tzv. užší pojetí SVP). Průzkum věnovaný této problematice provedl mezi veřejnými i soukromými vysokými školami v roce 2006 Libor Novosad⁴⁰ z Akademické poradny Technické univerzity v Liberci. Návratnost dotazníků činila pouhých 37 %, což může vést k domněnce, že přístup a postoje jednotlivých vysokých škol se velmi liší stejně jako způsob organizace podpory. Celkově je ve studii konstatováno, že se situace v posledních 15 letech výrazně zlepšila. To potvrzují také dva průzkumy provedené Vládním výborem pro zdravotně postižené v letech 1999 a 2006.⁴¹ V nich byly obeslány všechny vysoké a vyšší odborné školy. Dotazník obsahoval otázky o vybavenosti škol, přístupnosti pro pohybově postižené a možnostech tlumočení do znakové řeči. Mnoho škol uvedlo, že některá opatření zatím zavedena nebyla, protože na škole nestudují studenti se SVP. Zastoupení této skupiny na vysokých školách se pohybuje mezi 0,14 až 0,4 % z celkové populace studujících. Menší podíl v průzkumu i celkově menší připravenost integrovat

studenty se SVP vykazovaly (možná překvapivě) vyšší odborné školy.

Vysoké školy v ČR využívají (podobně jako v Rakousku) **kapacity vysokoškolských poradenských zařízení**, která jsou k dispozici všem studentům školy a studentům se SVP mohou nabídnout poradenství sociálně-právní, psychologické a intervenční. Z iniciativ vysokých škol jsou také zakládána **specializovaná pracoviště**, která **poskytují zvláštní služby** (například studentům se zrakovým postižením) a jejich působnost se neomezuje pouze na mateřskou instituci.

Typický model podpory ukazuje Schéma č. 1. Vysoké školy v ČR zřizují **samostatná poradenská pracoviště** nebo **pověřují stávající poradny nebo jiné organizační jednotky** (katedry) k výkonu podpory studentů se SVP. Tato místa jsou vybavená personálně a částečně i technicky. Vedle toho existují na některých vysokých školách **kontaktní či pověřené osoby**. Jejich role je poskytovat informace a organizovat podporu služeb uvnitř vysoké školy nebo fakulty. Typickými úkoly pověřených osob jsou příprava přijímacího řízení, mapování bariér v učebnách a návrhy jejich odstranění, šíření informací mezi pedagogy a konzultační a poradenská činnost.

Zvláštní kapitolou je **nabídka speciálních studijních programů**, například Český jazyk v komunikaci neslyšících nebo na brněnské JAMU Výchovná dramatika pro neslyšící. Jak vyplývá ze Schématu 1, podmínkou efektivní podpory je **kvalitní komunikace mezi jednotlivými poskytovateli a studentem se SVP i mezi poskytovateli navzájem**. Charakteristická je i diferenciací mezi službami od poskytovatelů uvnitř a vně vysoké školy.

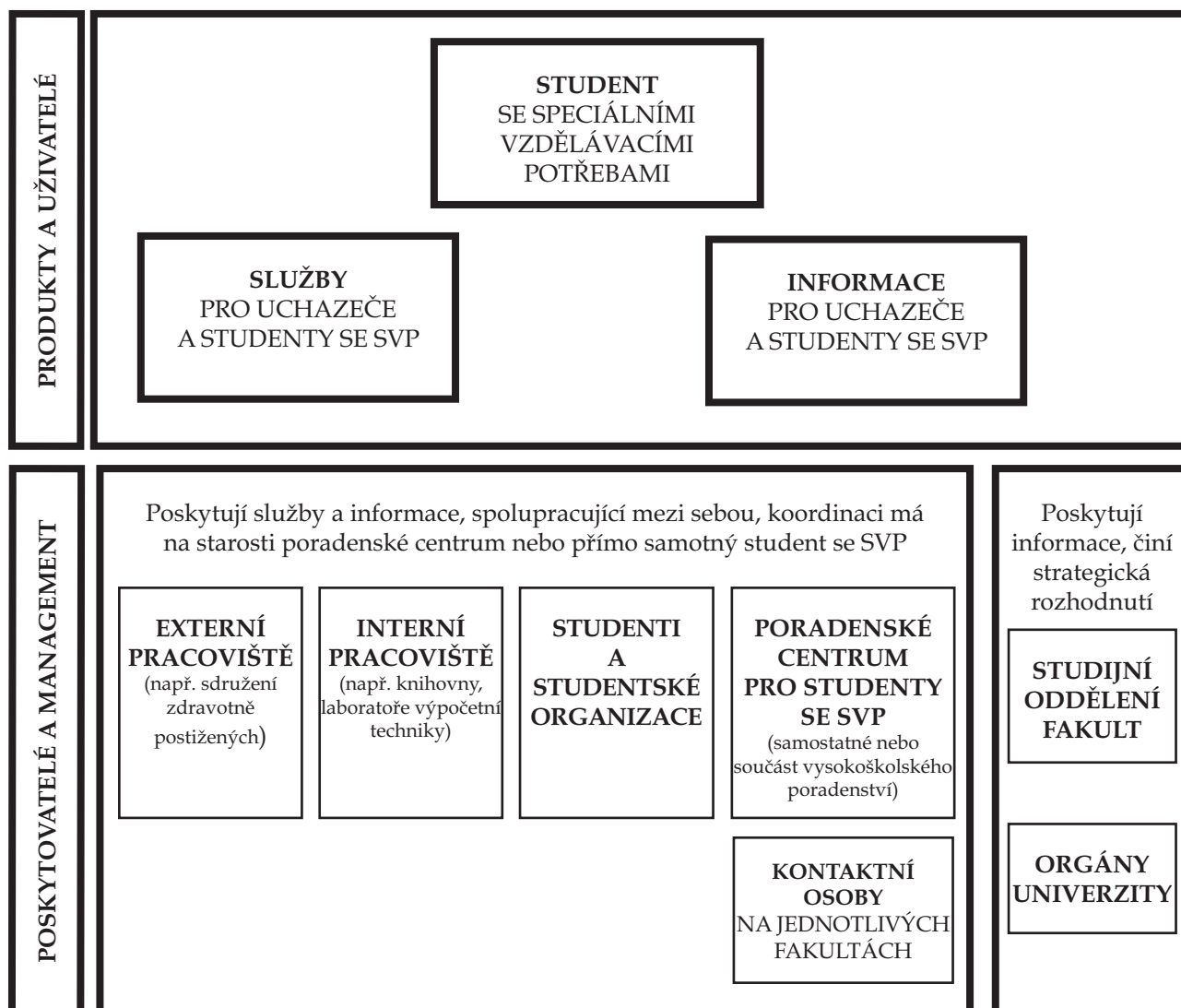
Zvláštní podíl na integraci studentů se SVP mají nepostižení studenti (spolužáci), kteří se sami zapojují jako dobrovolníci (průvodci, asistenti) a podílejí se na vytváření optimálního psycho-sociálního prostředí. Studentský hlas je také významný při prosazování změn na vysokých školách, například díky zástupcům v akademickém senátu fakult a vysokých škol.

7. ZÁVĚR

Vysokoškolské vzdělávání v České republice i v Rakousku prochází dynamickým vývojem. Pod tlakem

⁴⁰ NOVOSAD, L. Facilitace studentů se speciálními vzdělávacími potřebami v rámci českého vysokoškolského poradenství in *Vysokoškolské studium bez bariér*. Liberec: Technická univerzita v Liberci 2007

⁴¹ *Přehled možností studia na VŠ pro studenty se zdravotním postižením na VŠ a VOŠ*.

Prostředí vně vysoké školy Výměna informací poskytovateli Prostředí uvnitř vysoké školy

Boloňské deklarace a v souvislosti s vývojem celého evropského prostoru se otevírá stále větší části populace možnost studovat na vysokých školách.

Na základě prostudovaných dokumentů, materiálů jednotlivých institucí ale i na základě dalších zkušeností můžeme konstatovat, že ve studiu osob se SVP na vysokých školách v obou zemích nastává důležitý posun. Mezi podobné znaky obou systémů patří mimo jiné:

I Velmi rozdílná úroveň percepce a akceptace problému na různých vysokých školách.

I Nesjednocenost konceptu „student se SVP“, upřednostnění problematiky studentů se zdravotním postižením na úkor osob zdravotně či sociálně znevýhodněných (chybí například pracoviště schopná diagnostikovat různorodé SVP u studentů na terciární úrovni). Koncept „SVP“ se více podobá německému nebo francouzskému pojetí než například britskému.

I V posledních deseti letech roste v obou zemích na vysokých školách síť informačně-poradenských pracovišť a služeb, které slouží studentům se SVP, pedagogům vysokých škol i dalším osobám.

Zvyšuje se i odborný zájem (prováděné výzkumy, konference)

- I V obou zemích se rozvíjí **spolupráce** a dělba úkolů jak **vzájemně mezi vzdělávacími institucemi**, tak i **mezi vysokými školami a neziskovými (zájmovými) organizacemi**, které jsou v obou státech důležitými partnery a poskytovateli služeb.

Vzhledem k variabilitě studovaného problému je obtížné konstatovat zásadní rozdíly. Jedním aspektem, který se ovšem netýká jen studentů se SVP, je odlišný způsob přijímání ke studiu na vysokou školu. První bari-

érou, kterou část studentů se SVP v České republice řeší, je přijímací řízení a především písemné přijímací testy.

V závěru je třeba konstatovat, že prameny rozhodně nejsou ucelené a chybí hlubší poznání a proniknutí do prostředí rakouských vysokých škol. Tuto skutečnost lze chápat také jako výzvu k další spolupráci a studiu.

Mgr. Jiří Votava
Institut vzdělávání a poradenství
Česká zemědělská univerzita v Praze
votava@ivp.czu.cz

Literatura:

- ALTRICHTER, R.; POSCH, P. Heslo Austria in POST-LETHWAITE, T. N. *International Encyclopedia of National Systems of Education*. Elsevir, 1995. ISBN: 0080423027.
- Bericht über den Stand der Umsetzung der Bologna-Erklärung in Österreich 2004. Berichtszeitraum 2000–2003*. [on-line] Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, 2006. Citováno dne [02-02-07]. URL: <http://www.bmbwk.gv.at/medienpool/12099/bologna-bericht_2004.pdf>
- BORLAND, J.; JAMES, S. The learning experience of students with disabilities in higher education. a case study of a UK university. *Disability and Society*, roč. 14, č. 1. r. 1999, s. 85–101.
- Bundesgesetz über die Vertretung der Studierenden (Hochschülerinnen- und Hochschülerschaftsgesetz 1998 – HSG 1998)* [on-line] Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, 2005. Citováno dne [06-02-07]. URL: <http://www.oeh.ac.at/uploads/media/HSG_2005.pdf>
- Barrierefrei Studieren*. Infos und mehr für Studierende – ein Service der HochschülerInnenschaft. [on-line] Österreichisches HochschülerInnenschaft. Citováno dne [06-02-07]. URL: <http://www.oeh.ac.at/fileadmin/user_upload/pdf/Broschueren/Barrierefrei_Studieren.pdf>
- České školství v mezinárodním srovnání*. Stručné seznámení s vybranými ukazateli, publikace OECD Education at Glance 2006. [on-line] Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2006. Citováno dne [06-02-07]. URL: <<http://www.uiv.cz/clanek/163/1250>>
- Diversity, inclusion and equity: insights from special needs provision*. [on-line] Paris: OECD, 2003 [cit. dne 03-02-07]. URL: <<http://www.oecd.org/dataoecd/27/30/26527517.pdf>>
- Disability in Higher Education*. Paris: OECD, 2003. ISBN 92-64-10105-0.
- ECKES, S. E.; OCHOA, T. A. Students with disabilities: transition from high school to higher education. *American Secondary Education*. Roč. 33, r. 2005, s. 6–20.
- Education at a Glance – OECD Indicators 2006*. Paris: OECD, 2006. ISBN 92-64-02531-6.
- Equity in Education: Students with Disabilities, Learning Difficulties and Disadvantages*. Paris: OECD, 2004.

- 11 *Fachhochschul-Studiengesetz*. [on-line] Wien: Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, 1993. [Cit. dne 04-02-07] URL: <http://www.bmbwk.gv.at/universitaeten/recht/gesetze/fhstg/Gesetz_Fachhochschul-Stu4169.xml>
- 12 Eurybase: *Education System in Austria* (2005/06) [on-line], [cit dne 12.1.2007] URL: <<http://194.78.211.243/Eurybase/Application/frameset.asp?country=AT&language=EN>>
- 13 *Focus on the Structure of Higher Education in Europe 2004/05*. Brussels: Eurydice, 2005. Český Zaostrěno na strukturu vysokého školství v Evropě 2004/05, překlad Ústav pro informace ve vzdělávání 2006. ISBN 92-894-9761-0.
- 13 FULLER, M. a kol. Barriers to learning: a systematic study of the experience of disabled students in one university. *Studies in Higher Education*, roč. 29, č. 3, r. 2004, s. 303–318. ISSN 1470-174X.
- 15 HAMPTON, G.; GOSDEN, R. Fair play for students with disability. *Journal of Higher Education Policy and Management*. Roč. 26, č. 2, r. 2004, s. 226–238. ISSN 1469-9508.
- 16 HEGARTY, S. (ed.) *Provision for students with disabilities in higher education*. [on-line] Paris: UNESCO, 1999. [cit. 16-06-06]. URL: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001287/128761eo.pdf>>.
- 17 *Informace pro studenty se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, 2005.
- 18 *Inclusive Education at Work*. Paris: OECD, 1999. ISBN
- 19 *Klasifikace vzdělávacích programů*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2003.
- 20 *National summary sheets on education systems in Europe and ongoing reforms*. [on-line] Eurydice, 2005. [cit dne 12.1.2007] URL: <http://www.eurydice.org/ressources/eurydice/pdf/047DN/047_AT_EN.pdf>
- 21 NOVOSAD, L. Facilitace studentů se speciálními vzdělávacími potřebami v rámci českého vysokoškolského poradenství in *Vysokoškolské studium bez bariér*. Liberec: Technická univerzita v Liberci 2007.
- 22 *Pocket World in Figures*. London: The Economist, 2006.
- 23 POUSSU-OLLI, H. *To be a disabled university student in Finland*. *Disability and Society*, roč. 14, č. 1, r. 1999, s. 103–113.
- 24 POSTLETHWAITE, T. N. *International Encyclopedia of National Systems of Education*. Elsevir, 1995. ISBN: 0080423027.
- 25 PRŮCHA, J. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-155-7.
- 26 PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- 27 *Přehled možností studia na VŠ a VOŠ pro studenty se zdravotním postižením – 2006*. [on-line] Vládní výbor pro zdravotně postižené. [cit. dne 01-02-07] URL: <<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=18610>>
- 28 *Studienförderungsgesetz 1992*. [on-line]. Wien: Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, 2006. [cit. dne 01-02-07] URL: <<http://www.uni-salzburg.at/pls/portal/docs/1/236038.PDF>>
- 29 TINKLIN, T.; RIDDELL, S.; WILSON, A. Policy and provision for disabled students in higher education in Scotland and England: the current state of play. *Studies in Higher Education*. Roč. 29, č. 5, r. 2004, s. 637–656. ISSN 1470-174X.
- 30 TAJALI, E.; POLZER, S. *Bildungsentwicklung in Österreich*. [on-line] Wien: Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, 2004. Citováno dne [02-02-07]. URL: <http://www.bmbwk.gv.at/medienpool/11759/bildungsentw_de.pdf>
- 31 *Understanding and Responding to Childrens' Needs in Inclusive Classroom*. [on-line]. Paris: Unesco, 2001. [cit 16-06-06] URL: <http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL:_ID=10306&URL_DO=DO_TOPIC&URL:_SECTION=201.html>
- 32 *Universitätsgesetz 2002*. Wien: Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, 2006. ISBN 3-85456-482-7.
- 33 *Verordnung BGBl. II Nr. 310/2004 über die Gewährung von Studienbeihilfe an behinderte Studierende*. Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur.

- 34 *Vzdělávací cesty v Rakousku*. Praha: Ústav školských informací, 1989.
- 35 *Vzdělávací systém České republiky 2005/2006*. [on-line] Eurybase, 2006. [cit. dne 01-02-07]. URL: <http://www.eurydice.org/ressources/Eurydice/pdf/eurybase/2006_DNCZ_CZ.pdf>
- 36 WROBLEWSKI, A.; UNGER, M. *Studierenden Sozialerhebung 2002*. Bericht zur soziale Lage der Studierenden. [on-line] Wien: Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, 2003 [cit. 09-01-07]. URL: <http://ww2.sozialerhebung.at/Ergebnisse/PDF/sozialbericht_2002.pdf>
- 37 WROBLEWSKI, A.; UNGER, M.; SCHILDER, R. *Soziale Lage gesundheitlich beeinträchtigter Studierender 2006*. [on-line] Wien: Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, 2007 [cit. 12-04-08]. URL: <http://ww2.sozialerhebung.at/Ergebnisse/PDF/gesundheitl_beeintraechtigte_studierende_2006.pdf>

RÉSUMÉ:

This article summarizes experience, which the author acquired both from ongoing theoretical research and recent study tour organized within a Leonardo da Vinci project. The main aim of this text is to explore and to compare conditions under which students with special educational needs can study on tertiary level of education in the Czech Republic and in Austria. Firstly important terminology is discussed. Secondly current legal background and educational systems are explained. The biggest part of this contribution consists of reports on what kind of support is offered and delivered to students with handicaps in both countries and how these provisions are managed. It is further pointed out that the topic needs further advanced investigation as the perception of the problem is on the rise.

